

หลวงพ่อเพชร : สื่อพุทธศิลป์ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์
LUANG PHOR PETCH : A BUDDHIST ART MEDIA INFLUENCING TOWARDS
PEOPLES IN MUANG DISTRICT,UTTARADIT PROVINCE

พระมหาวิศักดิ์ เขมจาโร^๑

Phramaha Taweesak Khemacāro

พระครูโสภณพัฒนานานุกต,ผศ.ดร.^๒

Phrakhru Soponpattananuyut, Asst.Prof.Dr.



บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของหลวงพ่อเพชร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ (๒) เพื่อศึกษาสื่อพุทธศิลป์ของหลวงพ่อเพชร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ (๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของหลวงพ่อเพชรที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า

(๑) พระพุทธรูป “หลวงพ่อเพชร” เป็นพระพุทธรูปภูมิมาหล่อขึ้น เนื้อทองสัมฤทธิ์ (สีนาค) ตลอดทั้งองค์ ทรงประทับพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิเพชร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาตั้งแต่ในครั้งสมัยเชียงแสน หรือที่เรียกกันในวงการพระพุทธรูปว่า “พระพุทธรูปบางเชียงแสนสิงห์ ๑” ถูกค้นพบเมื่อปีมะเส็ง เบญจศกพระพุทธศักราช ๒๔๓๖ ร.ศ. ๑๑๒ โดยหลวงพ่อบุญชัยดั่ง และได้มอบถวายองค์พระพุทธรูปไว้ที่วัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) ด้วยองค์พระพุทธรูปทรงประทับนั่งด้วยพระอิริยาบถในท่านั่งขัดสมาธิเพชร จึงได้ตกลงใจถวายพระนามแก่พระพุทธรูปองค์นั้นว่า “หลวงพ่อเพชร” เช่นเดียวกับชื่อของเจ้าอาวาสวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) ในสมัยนั้น และด้วยเหตุดังกล่าวมาพระพุทธรูปองค์นี้จึงได้รับพระนามที่เรียก และเป็นที่ยึดจักกันไปทั่วว่า “หลวงพ่อเพชร” สืบเนื่องติดต่อกันจนตราบกระทั่งทุกวันนี้

^๑ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

^๒ เจ้าอาวาสวัดหลวง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

(๒) พุทธศิลป์เป็นงานด้านศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนาทางใดทางหนึ่ง ได้พยายามสร้างขึ้นด้วยแรงกาย และกำลังความคิด ก่อให้เกิดศิลปกรรมที่สร้างขึ้นรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร เป็นพระพุทธรูปปฏิมากรรมที่หล่อขึ้นด้วยเนื้อทองสัมฤทธิ์ตลอดทั้งองค์ ทรงประทับพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิเพชร มีพระพุทธรูปลักษณะงดงามมากเป็นพิเศษพระพักตร์ของพระองค์ท่านฉาบด้วยความอุ่มเอิบ มีขนาดหน้าตักกว้าง ๓๒ นิ้วพุดครึ่ง (๑ คอกเศษ) ส่วนสูงจากฐาน ที่ประทับนั่งถึงสุดยอดพระเศียรประมาณ ๕๑ นิ้วพุด พระพุทธรูปองค์นี้ประดิษฐานอยู่ในวิหารโดยเฉพาะเรียกกันว่า “วิหารหลวงพ่อเพชร” อยู่ในวัดท่าถนน อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นศิลปะผสมผสานกันถึง ๓ ชนิด คือ หลังคาเป็นกังฉินแล้วก็มีราหูมัจฉาซึ่งเป็นศิลปะอินเดียติดอยู่ที่หน้าบัน และหลังวิหารจะมีเทพพนมซึ่งเป็นศิลปะไทยติดอยู่หน้าบัน ด้านหน้าของวิหารด้านนอก ภายในวาดรูปศิลปะผสมไทย - จีน

(๓) หลวงพ่อเพชรมีอิทธิพลต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งในด้านความเลื่อมใส เพียงได้มาเห็นพุทธลักษณะของหลวงพ่อเพชรที่มีความงดงาม สง่างาม พระพักตร์ที่อุ่มเอิบทำให้ผู้ที่เข้ามาสักการะบูชาเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ด้านคุณค่าทางจิตใจ ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ เมื่อได้มีโอกาสไปกราบสักการะบูชาก็จะทำให้มีความสุข และรู้สึกปลอดภัยมีที่พึ่งทางใจ ด้านความคุ้มครองเมื่อเวลาประกอบสัมมาอาชีพหรือเดินทางไกล ก็จะไปกราบไหว้ขอพรส่วนมากก็จะได้สมปรารถนา ค้าขายดี เดินทางด้วยความปลอดภัย ปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ ด้านอิทธิพล แสดงให้เห็นประจักษ์ชัดเจนหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ไฟไหม้อูตรดิตถ์หรือเกิดภัยธรรมชาติ หลวงพ่อเพชรก็แสดงอิทธิพลช่วยเหลือให้สิ่งที่เป็นภัยร้ายแรงกลายมาเป็นเพียงภัยเล็กน้อย ด้านสมปรารถนา ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าไปกราบไหว้ขอพรให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเงิน โชคลาภ และสุขภาพก็ได้สมปรารถนา

คำสำคัญ : หลวงพ่อเพชร, ศิลปะพุทธศิลป์, อิทธิพล

ABSTRACT

There were three objectives of this research : 1) to study history and the importance of Luang Phor Petch Muang District, Uttaradit Province, 2) to study a media of the Buddhist art of Luang Phor Petch Muang District, Uttaradit Province, and 3) to study the influence of Luang Phor Petch towards people in Muang District, Uttaradit Province. This research was a qualitative research by documentary and In-depth interviews methods. The results were as follows :

1) Luang Phor Petch : the Buddha image was casted from bronze throughout the body. Impressed by the sitting meditation. Assumed to have been built since the Chiang Saen period or in the Buddha image group call that "Buddha image of Chiang Saen Singha 1". It was discovered in the year of the snake. In BE. 1836 AD 112 duration of approximately 5 months or 6 months by the MahaTheraDuang and The Buddha image was presented at the Wat Wang Toe Moe (Wat ThaThanon) with the Buddha sitting in the sitting posture sitting meditation, that given the name of the Buddha image is "Luang Phor Petch" as well as the name of the abbot Wat Wang Toe Moe (Wat ThaThanon) in those days. And because of this, the Buddha was given the name of the Buddha image and is known throughout "Luang Phor Petch" continuity consecutive until today.

2) The Buddha image "Luang Phor Petch" is a beautiful Buddhist art media. It was casted from bronze throughout the body. Impressed by the sitting meditation. His face was plastered with gratitude. The lap width of 32 inches (1 cubit), height from the base of the seat to the top of the height of about 41 inches. This Buddha image is enshrined in the special sanctuary, especially called. "Vihara Luang Phor Petch" in Wat ThaThanon, Muang District, Uttaradit Province. It is a combination of three countries, the roof is a china, Giant eating moon is an Indian art, is located at the front, and behind the sanctuary, there is a Thai art in the front. In the inside has a Thai-Chinese Painting.

3) Luang Phor Petch has a very influential to the people in Muang District. Uttaradit Province; The Beliefs : when they see the very beautiful Buddha's character of

Luang pho petch Buddha image and come to worship, they have the beliefs; Valuable of mind: Whether happiness or suffering. When you have the opportunity to worship, it will make you happy and feel safe to rely on the mind; The Protection: At the time of business or career. They will pay homage to most blessings, it would be good trading with safety; The supernatural: it can be seen clearly whether the fire or natural disaster in Uttaradit province. Luang Phor Petchis showing the supernatural, helping to turn things into serious danger, becoming a little danger. Achieving goals: most people will pay homage to the blessings of advancement in finance, fortune, and health.

Keywords : Luang Phor Petch; A Buddhist Art Media; Influencing

บทนำ

สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ทำให้สังคมไทยสามารถอยู่ได้ด้วยความสะดวก และมีลักษณะเป็นสังคมของชาวพุทธ คือ ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ไล่ลงมาจนถึงประชาชน ได้อาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จนทำให้ประชาชนในสังคมไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น ชอบการทำบุญทำทาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักความสงบ รู้จักเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต และมีความเมตตากรุณาต่อคนอื่น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อ ความศรัทธา ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง วิถีชีวิตอันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า “Way of life”^๓ จึงทำให้พระพุทธศาสนาแตกต่างไปจากศาสนาอื่น ความเชื่อทางศาสนา เป็นลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของบุคคล หมายถึง การรับรู้และการยอมรับว่าเป็นความจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ และสภาพของแต่ละบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ แต่สำหรับในทางพระพุทธศาสนาถือว่าความเชื่อต้องเป็นไปตามหลักการใช้สติปัญญา และการใช้เหตุผล สามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้^๔ หรืออาจเรียกว่า ศรัทธา ซึ่งหมายถึงความเชื่ออย่างมีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดี ในสิ่งที่นับถือปฏิบัติ

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒.

^๔ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๘.

ศรัทธามีประโยชน์ คือ เป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิ ปัญญา และเกิดความพากเพียร ในการปฏิบัติ และเป็นสิ่งเหนี่ยวรั้ง และต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งที่ชักจูงให้เกิดความชั่ว โดยเฉพาะผู้ที่เชื่อในพระพุทธศาสนาจะเชื่อ และศรัทธาในพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่ง เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา^๕

งานพุทธศิลป์เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่สำคัญในการเผยแผ่คติธรรมความเชื่อความศรัทธา ในทางพระพุทธศาสนาให้เป็นรูปธรรม ได้ผ่านกระบวนการลงมือลงใจจนเกิดความลงตัว ทั้งทางด้านศิลปะ และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ดังความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและศาสนาที่ว่า “มีศิลปะอยู่ที่ไหนศาสนาก็สว่างไสวอยู่ที่นั่น”^๖ อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาใช้งานพุทธศิลป์เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคติธรรมความเชื่อ ความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชน และในทางกลับกัน ประชาชนใช้งานพุทธศิลป์เป็นจุดเริ่มต้นน้อมนำศรัทธาเข้าสู่พระพุทธศาสนา ดังนั้น การนำงานพุทธศิลป์ มาเป็นสื่อจัดแสดงถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นสิ่งใกล้ตัว และง่ายต่อการทำความเข้าใจของประชาชน^๗ ในพระพุทธศาสนาสิ่งที่อยู่ในขอบข่ายของพุทธศิลป์ และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปของคนในสังคมไทย คือ พระพุทธรูปนั่นเอง ซึ่งพระพุทธรูปเป็นสื่อที่สามารถชักจูง ให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา และนำหลักพุทธธรรมนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี^๘ หลังจากที่ได้มีการค้นพบ และนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดหมอนไม้แล้ว พระสงฆ์ สามเณรในวัดได้ช่วยกันทำความสะอาด ขัดถูองค์พระพุทธรูป เพื่อให้ดิน และสนิมที่จับเกาะเกรอะกรังมาตั้งแต่แรกออก ช่วยกันขัดถู จนสะอาดดีแล้วจึงปรากฏให้เห็นพระพุทธรูปลักษณะว่าเป็นพระพุทธรูปที่หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร สรงศรีมีสีนาคปนทองสุกาวไปทั่วทั้งองค์ เปล่งปลั่ง และสุกใสจนหาตำหนิมิได้ แลดูสุกสว่างงดงามเป็นที่ตรึงตาตรึงใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก พระพักตร์ อุ่มอิม แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณทุกส่วนของพระองค์ท่านงดงามรับกันเป็นอย่างดี จนทุกคนที่ได้พบเห็นต่างพูดกันต่อๆ ไปถึงความงดงามสมส่วนสมพุทธรูปลักษณะอันน่าบูชาของพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร ก็ต่างพากันไปชมบารมี และกราบไหว้กันทุกวันไม่เว้นแต่ละวัน ผู้เฒ่าผู้แก่ต่างพากันยกมือทว้มนทว้มนโมทนาในความงามของพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร บางท่านที่พอมิ

^๕ พุทธทาสภิกขุ, **ใจความสำคัญแห่งคู่มือมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ภาพพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๕.

^๖ อารี สุทธิพันธ์, **ศิลปะกับมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๒.

^๗ สมบูรณ์ คำดี, “การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙).

^๘ คณะศิษยานุศิษย์ วัดท่าถนน, **หลวงพ่อเพชร พระคู่บ้านคูเมืองอุดรธานี**, (อุดรธานี : พี.ออฟเซ็ทอาร์ท (ป. การพิมพ์), พี.จี.พรินท์, พี.บี.การพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๒๓ - ๒๔.

ความรู้ในการดูแลลักษณะของพระพุทธรูปอยู่บ้าง ต่างลงความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า พระพุทธรูปองค์นี้เก่าแก่มาก สันนิษฐานว่าคงได้สร้างขึ้นในสมัยเชียงแสนแน่นอนหรือที่เรียกว่า “เชียงแสนสิ่ง ๑” ซึ่งพระพุทธรูปลักษณะอย่างนี้ได้พบมาจากหนังสือโบราณคดีของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ กล่าวไว้ว่า โบราณวัตถุในสมัยนั้น ได้มีการสร้างพระพุทธรูปมากกว่าอย่างอื่น ทำตามคติหินยานแบบอย่าง ทำพระพุทธรูปของช่างไทยสมัยเชียงแสนนั้นเห็นจะได้มาจากอินเดีย เมื่อครั้งราชวงศ์ปาละปกครองมณฑลประเทศ เพราะศิลปะวิทยาของอินเดียในสมัยนั้นเจริญมากอยู่คนหนึ่ง แบบอย่างช่างฝีมือจึงได้แพร่หลายไปในนานาประเทศฝ่ายตะวันออก มีประเทศพม่า และ เกาหลี เป็นต้น และที่เป็นฝีมือช่างอินเดียแท้ก็มี คือ พระพุทธรูปปางทรมานชังนาหาคีรีชนาคย้อมที่อยู่ที่วัดเชียงมั่นจนเดี๋ยวนี้ องค์หนึ่งพระพุทธรูปเชียงแสน ชั้นแรกก็มีพระยืนน้อย ชอบทำแบบพระนั่งขัดสมาธิเพชรเป็นพื้นมีจำนวนมากกว่าแบบอื่น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลวงพ่อเพชร : สื่อพุทธศิลป์ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์” ในฐานะความเป็นสื่อที่สร้างศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน โดยทำการศึกษา ค้นคว้าหลักทฤษฎีต่าง ๆ และอิทธิพลที่เกี่ยวกับพุทธศิลป์ในฐานะสื่อเพื่อการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และความสำคัญของหลวงพ่อเพชร อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์
๒. เพื่อศึกษาสื่อพุทธศิลป์ของหลวงพ่อเพชร อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์
๓. เพื่อศึกษาอิทธิพลของหลวงพ่อเพชรที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดรูปแบบการวิจัยออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาจากเอกสาร และแบบสัมภาษณ์เจาะจงตามกรอบเนื้อหา ๕ ด้าน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประวัติความเป็นมา และสื่อพุทธศิลป์ของหลวงพ่อเพชร แล้วนำผลของการศึกษามาวิเคราะห์ถึงคุณค่าของหลวงพ่อเพชรที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสังฆาธิการ และประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ให้ข้อมูลซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “หลวงพ่อเพชร : สื่อพุทธศิลป์ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีเจาะจง^๔ (Purposive Sampling) จากกลุ่มเป้าหมาย ๒๐ รูป/คน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และภาคสนาม มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัย ข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลการวิจัย

๑. ประวัติความเป็นมา และความสำคัญของหลวงพ่อเพชร อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

พระพุทธรูป “หลวงพ่อเพชร” องค์นี้เป็นพระพุทธปฏิมาหล่อขึ้น เนื้อทองสัมฤทธิ์ (สีนาค) ตลอดทั้งองค์ ทรงประทับพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิเพชร จากการสันนิษฐานของผู้ชำนาญทางโบราณคดี มีความเห็นว่า พระพุทธรูปองค์นี้น่าจะเชื่อได้ว่าได้สร้างขึ้นมาตั้งแต่ในครั้งสมัยเชียงแสน หรือที่เรียกกัน ในวงการพระพุทธรูปว่า “พระพุทธรูปบางเชียงแสนสิงห์ ๑” มีอายุไม่น้อยกว่า ๘๐๐ ปีเศษ หรือเกือบ ๙๐๐ ปี ถูกค้นพบเมื่อปีมะเส็ง เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๖ ร.ศ. ๑๑๒ ระยะเวลาประมาณราว เดือน ๕ หรือ เดือน ๖ โดยพระภิกษุสงฆ์เถระผู้ใหญ่องค์หนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกกันทั่วไปว่า “หลวงพ่ออุปัชฌาย์ด้วง” ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่วัดหมอนไม้ อำเภอบางโพ (อำเภอเมืองปัจจุบัน) เมืองอุตรดิตถ์ที่วัดร้างแห่งหนึ่งในตำบลไผ่ล้อม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และได้นำเอาประดิษฐานไว้ที่วัดหมอนไม้ อำเภอบางโพ เมืองอุตรดิตถ์ ได้มีการฉลองสมโภชรับพระพุทธรูปองค์นั้นกันอย่างยิ่งใหญ่

หลังจากหลวงพ่ออุปัชฌาย์ด้วงได้นำเอาพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์มาประดิษฐานไว้ที่วัดหมอนไม้ อำเภอบางโพ เมืองอุตรดิตถ์ ได้สักประมาณปีกว่า ๆ หลวงพ่ออุปัชฌาย์ด้วงก็ได้นำเอาไปมอบถวายองค์พระพุทธรูปแต่หลวงพ่อเพชร พระภิกษุเจ้าอาวาสวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) เนื่องด้วยสาเหตุว่า วัดหมอนไม้อยู่ใกล้กับบ้านเมือง และยังไม่มียี่สถานที่จะนำเอาพระพุทธรูปองค์นั้นมาประดิษฐานให้สมกับเกียรติ และความมั่งคั่งขององค์พระพุทธรูปได้ เจ้าอาวาสวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) ท่านมีความจงรักใคร่เคารพสักการะในองค์พระพุทธรูปอย่างจับจิตจับใจของท่าน และหวังเป็นอย่างที่สุดถึงกับท่านได้ออกปากบอกกับญาติโยมไว้ว่า พระพุทธรูปองค์นี้ท่านรักประดุจชีวิตจิตใจของท่านทีเดียว

^๔ สุวิมล ตรีภานันท์, **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๐.

และขอใช้ญาติโยมช่วยจำคำพูดไว้ ขอให้ช่วยกันบำรุงรักษาพระอนุกรมองค์พระพุทธรูปองค์นี้ไว้ให้ดีด้วย กับอีกประการประกอบด้วยพระพุทธรูปองค์นี้ทรงประทับนั่งด้วยพระอิริยาบถในท่านั่งขัดสมาธิเพชรนั้น ประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งเพื่อแสดงถึงความเลื่อมใส ศรัทธาอย่างซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง และเพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับตัวท่าน หลวงพ่อเพชร เจ้าอาวาสวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) จึงได้ตกลงใจถวายพระนามแก่พระพุทธรูปองค์นี้ว่า “หลวงพ่อเพชร” เช่นเดียวกับชื่อของตัวท่าน และด้วยเหตุดังกล่าวมา พระพุทธรูปองค์นี้จึงได้รับพระนามที่เรียก และเป็นที่ยึดมั่นกันไปทั่วว่า “หลวงพ่อเพชร” สืบเนื่องติดต่อกันจนตราบกระทั่งทุกวันนี้

ต่อมาในราว ปีชวด โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๓ ตรงกับ ร.ศ. ๑๑๙ ในรัชสมัยแผ่นดินสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้าง วัดเบญจมบพิตรขึ้นที่ในกรุงเทพมหานคร ได้มีพระราชดำรัสให้หาพระพุทธรูปที่มีความสวยงามมาประดิษฐานไว้ที่วัด โดยมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ยอมรับพระบรมราชโองการได้นำเอาพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร มาถวายเพื่อที่จะได้นำเอามาประดิษฐานไว้ที่วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร เมื่อพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร ถูกนำเอาออกจากวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) ไปแล้ว หลวงพ่อเพชรพระภิกษุเจ้าอาวาสวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) เกิดความรู้เสียใจเป็นอย่างมากที่สูญเสียพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรไป ท่านจึงได้ออกจากวัดไปด้วยเหมือนกันตามคำปฏิญาณของท่านโดยมีระยะเวลาห่างกันประมาณ ๒ – ๓ วัน เท่านั้น ท่านได้บำเพ็ญวิภวปฏิบัติด้วยการเดินจงกรม สำรวมจิตปฏิบัติ และได้ไปปฏิบัติทางวิปัสสนากรรมฐานอยู่ตามป่าช้าตามวัดร้างตามป่า และตามเขาแห่งละคืนเรื่อยไป แล้วแต่ความพอใจในทางสงบของท่าน จนกระทั่งถึงแก่กาลมรณภาพ

ครั้นต่อมาใน ปีจอ โทศก พระพุทธศักราช ๒๕๔๓ ตรงกับปี ร.ศ. ๑๒๙ ในปีนี้เอง หลวงนฤนารถเสนี (หลวงนฤบาล) ซึ่งขณะนั้นได้รับราชการดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอบางโพ (อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบัน) เมืองอุตรดิตถ์ได้เป็นผู้อัญเชิญนำเอาพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรจากกรุงเทพมหานคร กลับมาประดิษฐานไว้ที่วัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) ตามเดิม เหตุที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้อัญเชิญพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรมอบส่งกลับคืนมานั้น มีเหตุอยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) องค์หลวงพ่อเพชรพระพุทธรูปปฏิมากรนั้นจึงได้ทรงสำแดงนิมิตรอกินหารด้วยการเข้าฝันสมเด็จพระบรมราชาธิราชพินพิหลวงในขณะทรงพระบรรทม บันดาลให้ทรงสุบินนิมิตฝันเห็นว่าหลวงพ่อเพชรพระพุทธรูปปฏิมากรองค์ที่ได้ไปอัญเชิญมาจากวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนน) เมืองอุตรดิตถ์ ได้มาเข้าฝันขอร้องให้นำพระองค์ท่านส่งกลับคืนไปไว้ยังวัดวังเตาหม้อ เมืองอุตรดิตถ์ เสียตามเดิมเถิด ท่านจะอยู่ที่กรุงเทพมหานคร นี้ก็ต่อไปไม่ได้ เพราะ เป็นห่วงประชาชนชาวเมืองอุตรดิตถ์ และลูกศิษย์ของท่าน ผู้เคารพเลื่อมใสนับถือท่านอยู่อีกมากเกือบทั้งเมือง ขอให้ช่วยส่งท่านกลับไปเถิด ขอกลับไปอยู่คู่อุตรดิตถ์ตลอดไป

(๒) บรรดาศิษย์ และประชาชนผู้เคารพเลื่อมใสในตัวท่านต่างก็มีความอาลัยรัก และคิดถึงท่านมาก จึงได้มีการนัดหมายรวมพวกกันขึ้นแล้วพากันไปร้องเรียนต่อนายอำเภอบางโพในสมัยนั้น คือ หลวงนฤนาถเสณี โดยกล่าวคำวิงวอน และขอร้องให้นายอำเภอรับเป็นธุระช่วยจัดการนำคำเรียกร้องของพวกเขาเข้าไปกรุงเทพรมหานคร เพื่อขอร้องให้ทางราชการนำเข้ากราบบังคมทูลในหลวง ขอให้ส่งมอบพระพุทธรูปหลวงพ่อเพ็ชรองค์นั้นกลับคืนมา เพื่อพวกเขา และประชาชนทั้งหลายผู้ศรัทธาเลื่อมใสจะได้ยึดถือเป็นมิ่งขวัญ กระทำการสักการบูชา แสดงความกตัญญูทศเวที น้อมรำลึกถึงพระเดชพระคุณของหลวงพ่อเพ็ชร เจ้าอาวาส อันเป็นองค์บูรพาจารย์ของพวกเขาเหล่านั้น

รวมเวลาที่หลวงพ่อเพ็ชรพระปฏิมากรองค์นี้ ได้ถูกอัญเชิญนำไปประดิษฐานไว้ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นเป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี ดังมีอักษรเป็นรอยจารึกไว้ที่ฐานประทับนั่งของพระองค์พระปฏิมากรนั้นติดอยู่เรื่องมาจนตราប់กระทั่งทุกวันนี้ มีข้อความว่า “พระพุทธรูปองค์นี้ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๙ พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้อัญเชิญจากวัดท่าถนนไปไว้ วัดเบญจมบพิตร ครั้น ร.ศ. ๑๒๙ พ.ศ. ๒๔๕๓ หลวงนฤนาถเสณี (พันจู ภรรยา) ได้อัญเชิญกลับมาไว้วัดท่าถนน โดยบรรทุกเรือขึ้นมาจากกรุงเทพมหานคร”

๒. สื่อพุทธศิลป์ของหลวงพ่อเพ็ชร อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

พุทธศิลป์เป็นงานด้านศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนาทางใดทางหนึ่ง ได้พยายามสร้างขึ้นด้วยแรงกาย และกำลังความคิด ก่อให้เกิดศิลปกรรมที่สร้างขึ้นรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ในลัทธิมหายาน และเถรวาท โดยประสงค์จะให้เป็นที่บูชาหรือเป็นเครื่องแสดงออกถึงความระลึกนึกถึงพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า เพื่อใช้เป็นสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความเลื่อมใส ความศรัทธาแก่บุคคลอื่นที่พบเห็น ทำให้เกิดความสบายกายสบายใจในที่สุด พระพุทธรูปหลวงพ่อเพ็ชร เป็นพระพุทธรูปปฏิมากรรมที่หล่อขึ้นด้วยเนื้อทองสัมฤทธิ์ (สีนาค) ตลอดทั้งองค์ ทรงประทับพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิเพ็ชร เป็นพระพุทธรูปบางเชียงแสนสิงห์ ๑ มีอายุไม่น้อยกว่า ๘๐๐ ปีเศษ มีพระพุทธรูปลักษณะงดงามมากเป็นพิเศษพระพักตร์ของพระองค์ท่านฉาบด้วยความอึมเิบ แสดงบังชัดถึงความเมตตาปราณี มีขนาดหน้าตักกว้าง ๓๒ นิ้วฟุตครึ่ง (๑ ศอกเศษ) ส่วนสูงจากฐานที่ประทับนั่งถึงสูดยอดพระเศวตสูงประมาณ ๔๑ นิ้วฟุต พระพุทธรูปองค์นี้ประดิษฐานอยู่ในวิหารโดยเฉพาะเรียกกันว่า “วิหารหลวงพ่อเพ็ชร” อยู่ใน วัดท่าถนน อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นศิลปะผสมผสานกันถึง ๓ ชาติ คือ หลังคาเป็น เก๋งจีน แล้วก็มีราหูอมจันทร์ซึ่งเป็นศิลปะอินเดียติดอยู่ที่หน้าบัน และหลังวิหาร และจะมีเทพพนมซึ่งเป็นศิลปะไทยติดอยู่หน้าบัน ด้านหน้าของวิหารด้านนอก ภายใต้วาดรูปศิลปะผสมไทย - จีน พระพุทธรูปหลวงพ่อเพ็ชร เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

คู่บ้านคู่เมือง เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นหลักชัย และหลักเมืองที่ศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งสามารถบันดาลด้วยปาฏิหาริย์คุ้มครองป้องกันให้จังหวัดอุตรดิตถ์ และประชาชนชาวเมืองทั้งหลาย ได้อยู่ดีกินดีมีความสุขสมบูรณ์ พูลสุข เจริญวัฒนาถาวรรุ่งเรือง อยู่ได้ตลอดมาด้วยพ้นจากสรรพภัย นานาประการ จึงได้พากันเคารพเลื่อมใส

๓. อิทธิพลของหลวงพ่อเพชรที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

หลวงพ่อเพชรมีอิทธิพลต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งในด้านความเลื่อมใส เพียงได้มาเห็นพุทธลักษณะของหลวงพ่อเพชรที่มีความงดงาม สง่างาม พระพักตร์ที่อัมเอบ ฉาบไปด้วยความเมตตาธรรมที่สูงส่ง ก็ทำให้ผู้ที่เข้ามาสักการบูชาเกิดความเลื่อมใสศรัทธา มีความสุข ความสงบเกิดขึ้นในจิตใจ ด้านคุณค่าทางจิตใจ นอกจากประชาชนจะมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อหลวงพ่อเพชรแล้ว ยังเป็นที่ยึดมั่น เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นที่พึ่งทางใจไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ เมื่อได้มีโอกาสไปกราบสักการะบูชา ก็จะทำให้มีความสุข และรู้สึกปลอดภัยมีที่พึ่งทางใจ ด้านความคุ้มครอง หลวงพ่อเพชร นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางใจแล้ว ยังมีความศักดิ์สิทธิ์เมื่อเวลาประกอบสัมมาอาชีพหรือเดินทางไกล ก็จะไปกราบไหว้ขอพรส่วนมากก็จะได้สมปรารถนา คำขายดี เดินทางด้วยความปลอดภัย ปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ ด้านอภินิหาร มีการเล่าสู่กันฟังมาตั้งแต่สมัยก่อนจากคนเฒ่าคนแก่มาสู่คนหนุ่มสาว และแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดเจนหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ไฟไหม้อูตรดิตถ์หรือเกิดภัยธรรมชาติ หลวงพ่อเพชรก็แสดงอภินิหารช่วยเหลือให้สิ่งที่เป็นภัยร้ายแรงกลายเป็นเพียงภัยเล็กน้อย ด้านสมปรารถนา ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าไปกราบไหว้ขอพรให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเงิน โชคลาภ และสุขภาพก็ได้สมปรารถนา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “หลวงพ่อเพชร : สื่อพุทธศิลป์ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์” ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร และทราบถึงพระพุทธรูปลักษณะของหลวงพ่อเพชรที่มีความงดงามทำให้ประชาชนชาวอุตรดิตถ์ และจังหวัดใกล้เคียงให้ความเคารพบูชา เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา แสดงออกถึงการทดแทนพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น ควรจะอนุรักษ์ ดูแลรักษาพระพุทธรูปที่มีความสำคัญทั้งทางด้านความสวยงาม และทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีค่าให้แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ถ้ามีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธรูปในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะวิธีการดำเนินวิจัยครั้งต่อไป

- (๑) ควรให้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธรูปอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย
- (๒) ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัยที่มีความเกี่ยวข้องกัน
- (๓) ควรทำการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมทั้งในและนอกพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

คณะศึกษานาศึกษย์ วัดท่าถนน. **หลวงพ่อเพชร พระคู่บ้านคู่เมืองอุตรดิตถ์**. อุตรดิตถ์ : พี.ออฟเซ็ทอาร์ท

(ป. การพิมพ์), พี.จี.พรินทร์, พี.บี.การพิมพ์, ๒๕๖๐.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยัฐ ธรรมจิตโต). **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินตติ้ง

กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

พุทธทาสภิกขุ. **ใจความสำคัญแห่งคู่มือมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : หจก.ภาพพิมพ์, ๒๕๓๓.

สมบุญรณ์ ด่าดี. “การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายใน

พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย

ศิลปากร, ๒๕๔๔.

สุวิมล ตีรกานันท์. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อารี สุธิพันธ์. **ศิลปะกับมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

